

وابستگی به شبکه‌های اجتماعی مجازی در زنان خانه‌دار، مطالعه موردی کیفی

•رقیه صادق‌زاده^۱

چکیده

اکنون، شبکه‌های اجتماعی مجازی در حال گسترش روز افزون در جوامع اند و شمار زیادی از کاربران در شبکه‌ها مشغول فعالیت هستند. زنان خانه‌دار هم یکی از مصرف‌کنندگان مهم این رسانه تأثیرگذارند. استفاده مفرط و آسیب‌زا از این رسانه می‌تواند موجب اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی شود. هدف از این پژوهش شناخت عوامل وابستگی به شبکه‌های اجتماعی مجازی در زنان خانه‌دار و پیامدهای احتمالی آن است.

روش این پژوهش روش کیفی و از نوع مصاحبه ساخت‌یافته است. مصاحبه با ده زن خانه‌دار وابسته به شبکه‌های اجتماعی مجازی انجام شده است و سپس از طریق تحلیل مضمون، کدها و مفاهیم استخراج گردید. نتایج مطالعه نشان می‌دهد که از عوامل وابستگی به شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌توان به احساس تنهایی، فقدان حمایت اجتماعی و افسردگی اشاره کرد. همچنین استفاده آسیب‌زا موجب افسردگی و احساس انزوا در کاربران خواهد شد.

واژگان کلیدی:

وابستگی به شبکه‌های اجتماعی مجازی، زنان خانه‌دار، روش کیفی، مطالعه موردی.

مقدمه

اکنون با پیشرفت علم و تکنولوژی، شکل نوینی از ارتباطات بین افراد در جوامع پدید آمده است و در گذر زمان رشد روز افزون داشته و تأثیرات متفاوتی بر بخش‌های گوناگون جوامع دارند. شکل نوین ارتباطات همچون شبکه‌های اجتماعی مجازی در زندگی شخصی افراد نفوذ کرده است و نگرش‌ها و رفتارهای جدیدی را پدید آورده است. به گونه‌ای که استفاده از فناوری‌های ارتباطی یکی از ضرورت‌های زندگی شده است.

شبکه‌های اجتماعی مجازی خدمات آنلاینی هستند که به اشخاص این امکان را می‌دهد تا بتوانند در یک سیستم معین پروفایل شخصی خود را داشته باشند و خودشان را به دیگران معرفی کنند. بدین وسیله ارتباط خودشان را با افراد دیگر حفظ کنند. علاوه بر این قادر به تشکیل ارتباط‌های اجتماعی جدید هستند (بوید و الیسون^۱، ۲۰۰۷: ۱۲).

درواقع، شبکه‌ها ساختارهایی باز هستند که می‌توانند بدون هیچ محدودیتی گسترش یابند و نقاط شاخص جدیدی را درون خودپذیرا شوند. شبکه‌ها ابزار مناسبی برای فعالیت‌های مختلف هستند (کاستلز^۲، ۱۳۸۴: ۵۴۵).

شبکه‌های اجتماعی از دو دیدگاه دارای اهمیت اند:

تغییر نقش استفاده از اینترنت و شبکه‌ها و سرانه مصرف اعضای آن.

تغییر نمادهای فرهنگی ناظر به شیوه زندگی در نتیجه فعالیت و حضور در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی که مواردی همچون سبک پوشش، ادبیات اشخاص و نحوه برقراری ارتباط با دیگران را نیز شامل می‌شود.

هیلبرمن^۳ اعتقاد دارد که در حال حاضر بسیاری از افراد در شبکه‌ها فعالیت دارند و به نحوی برای ساخت زندگی و ارتباطات خویش از آن الگوبرداری می‌کنند. فعالیت در این شبکه‌های اجتماعی در تمامی ابعاد زندگی آنان نمایان است (هیلبرمن، ۲۰۰۹: ۷).

دانیل درمز، نظریه‌پرداز مکتب نوسازی معتقد است، دسترسی به رسانه‌های جمعی پیش‌شرط مشارکت در جامعه امروزی است و رسانه‌های جمعی مستقیم بر نگرش‌ها و رفتارهای فرد تأثیر می‌گذارند (کازنو، به نقل از بخشی، نصیری، بختیاری و طاهریان، ۱۳۷۰: ۳۱۶). با توجه به سرعت تحولات پیرامون فضای مجازی، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی به تدریج جایگزین روابط واقعی انسان‌ها در زندگی روزمره شده‌اند و از آن جا که زندگی اجتماعی بر اساس همان روابط و ارتباطات میان انسانی بنا می‌شود، شناخت آسیب‌هایی که این روابط را تهدید می‌کند حائز اهمیت است.

1- Boyd., & Ellison

2- Castells

3- Jessica Hilberman

از دیدگاه متفکران اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی ابزاری هستند که از طریق ایجاد و فراهم آوردن فضای سایبر برای ایجاد رابطه افراد از در دسر روبه‌رو شدن با دیگران و قرار گرفتن در وضعیت جهان واقعی رها می‌سازند (محسنی، دوران و سهرابی، ۱۳۸۵: ۷۳). زنان به‌عنوان بخش مهم و بزرگی از جمعیت جامعه متأثر از این فضا هستند. با توجه به مطالب بیان شده، هدف این پژوهش بررسی عوامل مؤثر در وابستگی زنان خانه‌دار به شبکه‌های اجتماعی مجازی است. در واقع سؤال اصلی این پژوهش این است که چه عواملی باعث وابستگی به شبکه‌های مجازی در زنان خانه‌دار می‌شود و پیامدهای احتمالی آن چیست؟

پیشینه پژوهش

با توجه به اینکه در رابطه با موضوع مورد بحث پژوهش‌های اندکی انجام شده است به موارد زیر اشاره می‌شود:

پژوهشی تحت عنوان بررسی عوامل مؤثر بر میزان حضور زنان در شبکه‌های اجتماعی مجازی شهر تهران انجام شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بین مؤلفه‌های نوع ارتباط ایجاد شده با اعتماد صمیمی، محافظه‌کارانه، استفاده از مزیت‌ها، نوع فعالیت، تعداد کاربرهای مورد نظر از استفاده و تعداد شبکه‌های اجتماعی با حضور زنان در شبکه‌های اجتماعی در سطح ۹۹٪ ارتباط معنادار مثبتی وجود دارد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که بین آگاهی زنان و حضورشان در شبکه‌های اجتماعی در سطح یک در صد رابطه مثبت و معناداری وجود دارد (نیرومند و ذهابی، ۱۳۹۴).

سیفاللهی و شاطری (۱۳۹۴)، در پژوهش خود به بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی نوین در تغییر رفتار دختران و زنان ایرانی پرداخته‌اند. نتایج حاصل از این پژوهش بیانگر تغییر رفتار کاربران در زمینه‌های فردی، عاطفی، خانوادگی و اجتماعی با تأثیرپذیری از میزان و نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی است. همچنین در این پژوهش بیان شده است که نوع فعالیت کاربران در فضاهای مجازی بر تفاهم ارتباطی نقش دارد، بدین معنی کاربران با استفاده از زبان و مفاهیم مشترک به گفت‌وگو در این فضا پرداخت و مقاصد خود را دنبال می‌کنند.

پژوهشی دیگر تحت عنوان تأثیر شبکه اجتماعی و سرمایه اجتماعی دختران و زنان در شهر تبریز انجام شده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بین متغیرهای مدت زمان عضویت کاربران در کلوب، میزان استفاده و مشارکت و فعالیت در کلوب، میزان اهمیت کلوب برای کاربران با میزان سرمایه اجتماعی رابطه معنی‌دار و مستقیمی وجود دارد. در واقع شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان یکی از فناوری‌های نوین در ابعاد زندگی تأثیر بسزایی داشته است و بر سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت دارد (عدلی‌پور، افشار و سرابی، ۱۳۹۴). همچنین تعدادی از پژوهش‌ها نشان می‌دهد

که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی باعث کم شدن توجه افراد به اجتماع واقعی می‌شود، زیرا ارتباطات واقعی کاهش پیدا می‌کند. با افزایش استفاده از اینترنت، تماس‌های اجتماعی خارج از شبکه کم شده و سبب‌ساز افسردگی و احساس تنهایی می‌شود (برتون^۱، ۱۳۸۳: ۲۱). استفاده از اینترنت و عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی، بر زندگی خانوادگی، روابط بین افراد خانواده و رفتارها تأثیر گذار است. در واقع او می‌گوید اینترنت قلب تپنده انقلاب ارتباطی است (گیدنز^۲، ۱۳۸۹: ۱۴۹-۱۴۷).

مبانی نظری

در عصر حاضر که پدیده‌های جهانی شدن صورت گرفته است، نحوه گذران وقت و سبک زندگی افراد دست‌خوش تغییرات شده است، رواج و گسترش شبکه‌های اجتماعی مجازی بر زندگی افراد تأثیرات گوناگون دارد. نظریه‌های متعددی در حوزه روان‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی در این رابطه وجود دارد.

دیدگاه روان‌شناسی اجتماعی، نظریه شناختی - اجتماعی بندورا^۳ در این زمینه معتقد است که افراد توان یادگیری مشاهده‌ای را دارند که ممکن است به صورت مستقیم یا غیرمستقیم صورت پذیرد (شولتز و شولتز، ۱۳۹۵: ۵۲۴). براساس این نظریه وسایل ارتباطی نوین الگوهایی را به افراد معرفی می‌کنند که کاربران با مشاهده این الگوها، رفتار را یاد می‌گیرند و تأثیرات آن می‌تواند پایدار یا ناپایدار باشند. همچنین افراد رفتارهای دیگران را با مشاهده به‌طور تصادفی یا آگاهانه فرا خواهند گرفت.

یکی دیگر از نظریه‌ها، نظریه حوزه عمومی هابرماس^۴ است. حوزه عمومی هابرماس فضایی است که در آن فضا افراد به شیوه عقلانی می‌توانند به بحث بپردازند و در این بحث به توافق برسند. افراد در این محیط‌ها می‌توانند به‌طور برابر شرکت کنند، قدرت در این بحث‌ها دخالتی ندارد و هر موضوعی می‌تواند در این بحث‌ها مطرح شود. در این بحث‌ها افراد مسائل خصوصی را مطرح کنند، این بحث‌ها همیشه باز است و همیشه می‌توان به آن‌ها رجوع و درباره آن‌ها بحث کرد (آزادارمکی و امامی، ۱۳۸۳). براساس دیدگاه هابرماس، حوزه عمومی شبکه‌ای برای تبادل اطلاعات و نظرات بین افراد است. در این حوزه، جریان‌های ارتباطی شکل گرفته و نظریات افراد غربال و ترکیب می‌شود که در نتیجه منجر به شکل‌گیری مجموعه‌ای از دیدگاه‌ها و نظریات مشترک می‌شود (هابرماس،

1- Berton
2- Giddens
3- Bandura
4- Habermas

به نقل از خانیکی و بابایی، ۲۰۰۴: ۸۶).

از منظر جامعه‌شناسی، یکی از آثار و نتایج دسترسی راحت و سریع به اینترنت در خانواده‌ها این است که مردم وقت کمتری را با خانواده و دوستان خود می‌گذرانند (گیدنز، ۱۳۸۹: ۶۸۳-۶۸۱). تورکل^۱ نیز معتقد است فضای مجازی میدانی برای گفتگو، بازی نقش و تعامل با سایرین است. استون بیان می‌کند حضور در فضای مجازی به فرد امکان ناشناس بودن و حذف نشانه‌های فیزیکی را به کاربر می‌دهد و کاربر می‌تواند نقش‌های متعدد و متفاوتی در زمان‌های مختلف و با گونه‌های دلخواه خویش بازی کند. فضای مجازی فضایی رهایی‌بخش است که فرد می‌تواند خالق، بازیگر، کارگردان و تهیه‌کننده باشد. همچنین موقعیتی است برای تحقق خیال‌ها و تمایلات عقلانی یا نیازهای غریزی کاربران است (تورکل، ۱۹۹۶، به نقل از خدایاری، دانشور حسینی و سعیدی، ۱۳۹۳: ۱۷۶).

پژوهش‌ها نشان می‌دهد که استفاده‌ی آسیب‌زا از فضای مجازی با جنبه‌های مختلف همچون تنهایی (کاپلان^۲، ۲۰۱۲) و افسردگی (یانگ و راجرز^۳، ۱۹۹۷) رابطه دارد. همچنین استفاده نامناسب از فضای مجازی با مشکلاتی همراه است. صرف زمان طولانی در فضاها می‌تواند در زندگی باعث اختلال و سبب ساز اعتیاد شود (شپیرا، گلد اسمیت، کک، خوسلا و مک ال روی^۴، ۲۰۰۰). افراد با اینترنت راهی برای فرار از مشکلات واقعی و رهایی از احساس ناراحتی، درماندگی، گناه، تنهایی و افسردگی خود پیدا می‌کنند (اندرسون، ۱۹۹۷، به نقل از پورشهریاری، ۱۳۸۶: ۵۲). یکی از دیدگاه‌ها در رابطه با اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مدل مهارت اجتماعی است. بنابر این مدل افرادی که نقص در مهارت‌های ارائه خود دارند، ارتباطات مجازی را به تأملات واقعی ترجیح می‌دهند که این مسئله زمینه‌ساز بروز اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی می‌شود (تورل و سرنکو^۵، ۲۰۱۲).

روش‌شناسی

روش پژوهش حاضر روش کیفی است. روش کیفی دارای مشخصاتی است که متمایز از روش کمی است. اولاً هدف روش کیفی فرضیه‌آزمایی نیست. دوم در روش کیفی از تست‌ها و پرسش‌نامه‌ها استاندارد شده استفاده نمی‌شود. این روش به دنبال آزمایش یا اجرای نظریه‌ای خاص در محیط آزمایش نیست، البته پس از جمع‌آوری داده‌ها برای فهم و تبیین نتایج و نظریه‌ها استفاده می‌شود (منادی، ۱۳۸۵). تکنیک جمع‌آوری اطلاعات از طریق مصاحبه نیمه ساختاری

1- turkel

2- caplan

3- Yang&rogers

4- shapira Goldsmith Keck Khosla &McElory

5- Turel&Serenko

است. مصاحبه روش مهمی برای برداشت‌های حاصل از مشاهده است. مصاحبه می‌خواهد به آنچه که در ذهن مردم است، پی‌ببرد (دلاور، ۱۳۸۹).

ابزار اندازه‌گیری

ابزار اندازه‌گیری این پژوهش پرسشنامه‌ای است که توسط پژوهشگر ساخته شده است. این پرسش‌ها توسط چند نفر از روانشناسان بررسی قرار گرفته است. سپس به صورت شفاهی از افراد مورد نظر سؤالات پرسیده شد. از آنجایی که پژوهش کیفی است، بحث تعمیم در آن‌ها مورد نظر نیست. سؤالات مصاحبه شامل سؤالات دموگرافیک مانند تحصیلات، شغل‌های قبلی، سن، درآمد و تعداد فرزندان است. سؤالات باز شامل نظرات آنان در مورد عقاید، ارزش‌ها، اهداف آنان است. سؤالاتی همچون نظر فرد در مورد زندگی، فرزند، جامعه، وجود گفتگو در خانواده، چگونگی روابط در خانواده، نحوه گذران اوقات فراغت، آرزوها و غیره است.

همچنین برای سنجش وابستگی از پرسشنامه اعتیاد به اینترنت یانگ (۱۹۹۷) استفاده شده است. این ابزار از نظر ساختار درونی مفاهیمی همچون وابستگی روان‌شناختی استفاده اجباری، انزوای طلبی و همچنین مشکلات مربوط به شغل، کار، خواب، خانواده و مدیریت زمان را مورد نظر دارد. در پژوهش قاسم‌زاده، شهرآرای و مرادی (۱۳۸۶) پایایی آزمون با الفای کرونباخ ۰/۸۸ محاسبه شده است.

شیوه جمع‌آوری اطلاعات

برای جمع‌آوری اطلاعات از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است و با ده خانم خانه‌دار که دارای وابستگی به شبکه‌های مجازی بودند، مصاحبه شده است. بدین صورت که در شبکه اجتماعی تلگرام از مادران خانه‌دار دانش‌آموزان چند مدرسه در شمال تهران خواسته شد که اگر به نوعی احساس وابستگی زیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی دارند، در این پژوهش شرکت کنند. سپس برای سنجش وابستگی پرسشنامه اعتیاد به اینترنت یانگ اجرا شد. از بین سی نفر شرکت‌کننده تعداد ده نفر که وابستگی آنان تشخیص داده شد برای مصاحبه نهایی انتخاب شدند.

خانواده	سن	سطح تحصیلات	سطح درآمد خانواده	تعداد فرزندان
۱	۳۸	لیسانس	متوسط	۱
۲	۴۰	فوق لیسانس	عالی	۲
۳	۴۲	لیسانس	متوسط	۱
۴	۴۰	لیسانس	متوسط	۳
۵	۴۴	دیپلم	عالی	۳
۶	۴۰	لیسانس	متوسط	۲
۷	۴۳	لیسانس	متوسط	۲
۸	۳۹	لیسانس	متوسط	۱
۹	۴۱	دیپلم	متوسط پایین	۳
۱۰	۳۸	لیسانس	متوسط	۲

جدول ۱: مشخصات مشارکت‌کنندگان در پژوهش

گزارش موارد^۱

خانم شماره یک بیان کرد که هر وقت در روز آزاد باشد، در شبکه‌های اجتماعی مشغول می‌شود. او در شبکه‌های اجتماعی فیس‌بوک، تلگرام و اینستاگرام عضو بود و معتقد بود: «من بیشتر روزها چهار، پنج ساعت یا بیشتر در شبکه‌ها مشغول هستم و این مسئله همسرم را به شدت نگران کرده است. فرزندم هم به من میگه، مامان چقدر تو موبایلت هستی یا لپ‌تاب، کمی هم با من باش. سوال‌های درسی‌ام را جواب بده ولی من حوصله‌اش را ندارم. من خودم هم جدیداً ناراحت‌م از این موضوع ولی یک چیزی انگار نمی‌ذاره من دست بکشم، وقتی می‌خوام کمتر فعال باشم، حس بدی به من دست می‌ده، حالم بد می‌شه و بیشتر احساس می‌کنم تنهاییم و کسی نیست».

یکی از سؤالات مصاحبه این بوده است که چه زمان‌هایی بیشتر در شبکه‌ها مشغول هستید؟ در پاسخ خانم شماره سه می‌گوید: «از زمانی که از خواب بیدار می‌شوم تا دیر وقت شب در شبکه‌ها مشغولم. زمان خاصی ندارد. تا احساس کسالت و خستگی می‌کنم می‌رم تو موبایلم، حس خوبی به دست می‌آورم، بعدش حالم بهتر میشه، حتی بعضی وقت‌ها از خوابم می‌زنم تا بتونم در شبکه باشم، یک وقت اگر مشکلی پیش بیاید، نتونم آنلاین بشم حالم بد میشه، دیگه هیچ کار نمیتونم بکنم، جدیداً خودم هم حس خوبی دیگه از این همه آنلاین بودن ندارم، می‌خوام کمش کنم ولی نمیشه». همچنین در مورد نحوه گذراندن اوقات فراغت در مصاحبه پرسیده شد و خانم شماره دو اینگونه پاسخ داد: «بیشتر وقتم در شبکه‌ها هستم، قبل از این کتابی می‌خوندم، پیاده‌روی می‌کردم ولی

۱- برای حفظ امانت عین جملات افراد آورده شده است. صحبت کاملاً شفاهی و عامیانه است. در صورت لزوم کلمه‌هایی حذف یا اضافه شده است.

الان بیشتر همین کارم شده، شاید هم به این خاطر شده، یعنی به علت مشغله زیاد همسرم و نگذاشتن وقت برای ما، بیشتر من به شبکه‌ها روی آوردم، پسر من که بیشتر مشغول درس و مدرسه است، همسرم از صبح تا دیر وقت سرکار است، کسی که دیگه من را حمایت نمی‌کند و اهمیتی به من نمی‌دهد.»

در ادامه مصاحبه در مورد زمان گفتگو در خانواده پرسیده شد. خانم شماره هفت در پاسخ گفت: «خیلی کم باهم حرف می‌زنیم. بیشتر حرف‌های روزمره و تکراری است. اینکه بشینیم با هم گفتگو داشته باشیم نه. معمولاً پیش نیاید یا خیلی به ندرت». این نکته حائز اهمیت است که در اکثر خانواده‌های مورد بحث، میزان گفتگو در خانه بسیار کم است.

یکی از سؤالات در مورد آرزوها بود. خانم شماره پنج بیان می‌کند: «آرزو داشتم به زنان خانه‌دار هم توجه بیشتری می‌شد، به من هم، معمولاً خانه‌داری را شغل حساب نمی‌کنند، من هرچقدر در خانه کار کنم چون درآمد من مستقیم نیست، فکر میشه که هیچ نقشی ندارم، اگر به من هم توجه می‌شد شاید این هم وابسته و جذب شبکه‌ها نمی‌شدم. دوست داشتم با توجه به رشته‌ام می‌توانستم جذب کاری می‌شدم، تا این همه وقت خودم را در شبکه‌ها نگذرانم.»

در ادامه مصاحبه در مورد میزان مطالعه افراد سؤال شد که اکثر آنان بیان کردند که میزان مطالعه‌شان بسیار کم است یا اصلاً نیست. بیشتر مطالعه آنان مطالب موجود در شبکه‌ها است. «من خیلی کم مطالعه می‌کنم. قبلاً شاید رمان می‌خوندم یا کتاب موردعلاقه‌ام. از وقتی که تلگرام اومده بیشتر مطالب و بخشی از کتاب‌هایی که اونجا گذاشته می‌شود را می‌خونم. الان کتاب‌های صوتی هم می‌گذارند» (خانم شماره شش).

همچنین در این پژوهش در مورد تأثیر شبکه‌ها در زندگی سؤال شد که به برخی از پاسخ‌ها اشاره می‌شود. خانم شماره هفت: «بالاخره تأثیرات متفاوتی دارند. تأثیر خوب آن افزایش اطلاعات و آگاهی در زمینه‌های مختلف، تأثیر بد آن‌ها شاید برانگیختن حس حسادت در من و افسردگی من باشه. وقتی که دوستانم و فعالیت‌های آن‌ها را در جاهای مختلف می‌بینم و خودم نمی‌تونم مثل اون‌ها باشم، خیلی ناراحت می‌شم. احساس افسردگی و ناراحتی می‌کنم، تأثیر بد دیگرش وابستگی به این شبکه‌ها است». خانم شماره شش: «کمی اطلاعاتم بیشتر شده که از این نظر خوبه ولی این که همش سرم تو گوشی هستش همه را ناراحت می‌کنه.»

خانم شماره ده: «از همه‌جا باخبر هستم و بیشتر می‌دونم ولی برخی وقت‌ها حس خوبی ندارم، مثلاً اینکه فلانی تو فامیل دیشب به کدوم رستوران گران قیمت رفته ولی خوب ما نمی‌تونیم بریم. قبلاً که این شبکه‌ها نبود از چیزهای خصوصی هم اینقدر خبر نداشتیم ولی الان همه از هم خبر دارند برخی چیزها ناراحتی می‌کنه و این شاید تأثیر خوبی بر من نداشته باشه و حالم را بد کنه و آن روز افسرده باشم.»

یافته‌ها

از تحلیل داده‌ها مضامین «اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی مجازی»، «احساس تنهایی»، «احساس افسردگی»، «فقدان حمایت اجتماعی» و «افزایش آگاهی» استخراج گردید. از جدول ۲ کدها، مضمون و متن مصاحبه استخراج شده ارائه شده است.

عنوان	کدها	متن مصاحبه
اعتیاد به شبکه‌های مجازی	ساعات زیاد در شبکه‌ها عدم توانایی در دست کشیدن از موبایل و لپ تاب اختلال عملکرد اختلال در خواب	چهار یا پنج ساعت یا بیشتر در شبکه‌ها مشغول انگار نمی‌ذاره دست بکشم جواب ندادن به سوال‌های درسی، حوصله‌اش را ندارم
احساس تنهایی	حس کسی نبودن	احساس می‌کنم تنهاییم
احساس افسردگی	برانگیختن افسردگی	حس افسردگی و ناراحتی
فقدان حمایت اجتماعی	حمایت نکردن و عدم تأیید	کسی مرا حمایت نمی‌کند و اهمیتی نمی‌دهد
افزایش آگاهی	تبادل خبر و اطلاعات	از همه‌جا با خبر هستم افزایش اطلاعات و آگاهی در زمینه‌های مختلف

جدول ۲: کدها و مضامین

نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر، شناسایی و شناخت عوامل وابستگی به شبکه‌های مجازی در زنان خانه‌دار است که به صورت موردی به روش کیفی انجام شده است. در این پژوهش قصد تعمیم نتایج وجود ندارد، بلکه این پژوهش درصدد است به طریق مصاحبه عمیق از روش کیفی و تحلیل آن به آسیب‌شناسی این مسئله بپردازد.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد در صورت استفاده آسیب‌زا و مفرط از شبکه‌های اجتماعی مجازی، این شبکه‌ها می‌توانند در کاربران خود وابستگی و اعتیاد ایجاد کنند. افرادی که احساس تنهایی بیشتری داشته باشند، بیشتر گرایش به وابستگی شبکه‌های اجتماعی مجازی دارند. در واقع شبکه‌های اجتماعی می‌توانند در جنبه‌های مختلف زندگی روانی- اجتماعی افراد نیز تأثیرات مثبت و یا منفی نیز داشته باشند. شبکه‌های اجتماعی نقش مهمی در تبادل اطلاعات و افکار دارند و می‌توانند سبب بالارفتن آگاهی و دانش افراد در زمینه‌های مختلف بشوند.

از دیدگاه جامعه‌شناختی نظریه کاشت گربنر می‌گوید که کنش متقابل بین رسانه‌ها و مخاطبان تأثیر فراوانی بر مخاطبان‌شان دارد. بین میزان استفاده از رسانه و واقعیت‌پنداری در محتوا و

برنامه‌های موجود در آن ارتباط مستقیم وجود دارد. گذراندن ساعت‌های طولانی موجب ایجاد تغییر نگرش و دیدگاه موافق با محتوای رسانه می‌شود (عباسی قادی و خلیلی کاشانی، ۱۳۹۰: ۸۱). همان‌طور که در یافته‌های پژوهش دیده می‌شود محتوای پیام‌های ردو بدل شده در شبکه‌ها موجبات افسردگی فرد مورد مصاحبه را در بر داشته است؛ بنابراین محتوا و میزان ساعاتی که فرد در شبکه‌های اجتماعی فعالیت دارد، نقش مهمی در نگرش و عقاید افراد خواهد داشت. در واقع می‌توان نتیجه گرفت که احساس تنهایی، افسردگی و فقدان حمایت اجتماعی می‌تواند نقش مؤثری در بروز وابستگی به شبکه‌های اجتماعی مجازی داشته باشد؛ بنابراین اگر زنان خانه‌دار از حمایت کافی برخوردار باشند و راهکارها و برنامه‌های لازم برای پیشگیری از آسیب‌پذیری آنان در جامعه پایه‌ریزی شود، می‌توان در پیشگیری و یا درمان آسیب‌های اجتماعی شبکه‌های اجتماعی مجازی گام مهمی برداشت.

منابع

- آزادارمکی، تقی و امامی، یحیی (۱۳۸۳). تکوین حوزه عمومی و گفت و گوی عقلانی. مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره پنجم، شماره یکم، صص ۸۹-۵۸.
- برتون، فیلیپ (۱۳۸۲). آیین اینترنت. ترجمه علی اصغر سرحدی، ن، جمشیدی، تهران: نشر امیرکبیر
- بخشی، بهاره؛ نصیری، بهاره؛ بختیاری، آمنه؛ طاهریان، مریم. (۱۳۹۲). نقش و کارکرد شبکه‌های اجتماعی. پژوهش‌نامه زنان، سال چهارم، شماره دوم، صص ۳۷-۵۹.
- پورشهریاری، مه‌سیما (۱۳۸۶). مقایسه افسردگی، انزوای اجتماعی و ارتباطات خانوادگی دانش‌آموزان دختر کاربر و غیر کاربر اینترنتی دبیرستان‌های تهران، فصلنامه مطالعات روان‌شناختی دوره سوم، شماره دوم، صص ۶۴-۴۹.
- دلاور، علی (۱۳۸۹). روش‌شناسی کیفی، فصلنامه راهبرد، سال ۱۹، شماره ۵۴، صص ۳۲۹-۳۰۷.
- سیف الهی، سیف‌الله و شاطری، پروانه (۱۳۹۴). نقش شبکه‌های اجتماعی نوین در تغییر رفتار دختران و زنان ایرانی، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران. سال ۷، شماره ۲، صص ۴۴-۲۷.
- عباسی قادی، مجتبی و خلیل کاشانی، مرتضی (۱۳۹۰). تأثیر اینترنت بر هویت ملی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- عدلی پور، صمد؛ میر محمد تبار، احمد؛ افشار، سیمین و سهرابی، مریم (۱۳۹۴). تأثیر شبکه اجتماعی کلوب بر سرمایه اجتماعی دختران و زنان شهر تبریز، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان. سال ۶، شماره ۱۹، صص ۱۲۰-۹۹.
- قاسم‌زاده، لیلی، شهرآزای، مهرناز و مرادی، علیرضا (۱۳۸۶). بررسی میزان شیوع اعتیاد به اینترنت و رابطه با تنهایی و عزت نفس در دانش‌آموزان دبیرستانی تهران، دوره بیست و سوم، شماره یکم، صص ۶۸-۴۱.
- خانیکی، هادی و بابایی، محمود (۱۳۹۰). تأثیر سازوکارهای ارتباطی اینترنت بر الگوهای تعامل کنشگران فضای سایبر ایران. فصلنامه علمی پژوهشی علوم اجتماعی، شماره ۵۶، صص ۱۱۵-۷۳.
- خدایاری، کلثوم، دانشور حسینی، فاطمه و سعیدی، حمیده (۱۳۹۳). میزان و نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی. فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، سال بیست و یکم، شماره یکم، صص ۱۹۲-۱۷۶.
- کاستلز، مانوئل. (۱۳۸۴). عصر اطلاعات، اقتصاد، جامعه و فرهنگ، ترجمه احمد علیقلیان، افشین خاکباز و حسن چاوشیان، تهران: طرح نو.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۹). جامعه‌شناسی. ترجمه حسین چاوشیان، تهران: نشر نی.

محسنی، منوچهر؛ دوران، بهزاد و سهرابی محمدهادی (۱۳۸۵). بررسی اثرات استفاده از اینترنت بر انزوای اجتماعی کاربران اینترنت، مجله جامعه‌شناسی ایران، سال هفتم، شماره چهارم، صص ۹۵-۷۲.

منادی، مرتضی (۱۳۸۵). روش کیفی در علوم اجتماعی و رفتاری. فصلنامه حوزه و دانشگاه، پژوهشکده حوزه و دانشگاه، سال دوازدهم، شماره چهل و هشتم، صص ۹۳-۸۹.

نیرومند، لیلا و ذهابی، شایسته (۱۳۹۴). بررسی عوامل مؤثر بر میزان حضور زنان در شبکه‌های اجتماعی مجازی، مورد مطالعه: زنان ساکن شهر تهران، نشریه مطالعات رسانه‌ای. سال نهم، شماره بیست و ششم، صص ۱۳۶-۱۱۹.

Boyd, M., Ellison, N. B. (2007). Social Network sites: definition, history, and scholarship. *Journal of computer – Mediated Communication*, 13 (1), 210 – 230.

Caplan, S. E. (2002). Problematic Internet use and psychological well - being: Development of a theory – based cognitive- behavioral measurement instrument. *Computers in Human Behavior*, 18, 553 – 557.

Hilberman, J. (2009) young people are social network in droves –retrieved in <http://pandigital.Usembassy.Gov/et/English/article/2009/91/20090105145310madaba>.

Turel, O., & Serenko, A. (2012). The benefits and dangers of enjoyment with social networking websites. *European Journal of Information Systems*, 21, 512-528

Shapira, N. A., Goldsmith, T. D., Keck Jr, P. E., Khosla, U. M., & McElroy, S. L. (2000). Psychiatric features of individuals with problematic internet use. *Journal of affective disorders*, 57(1), 267-272.

Young, K. S., Rogers, R. (1997). The relationship between depression and Internet addiction. *Cyber Psychology & Behavior*, 1(1), 25-28.